

ارتباط

اقتصاد متعارف

با

اقتصاد ارتدکس

و

اقتصاد اخلاق مدار

موضوعات انتخابی در اقتصاد و اقتصاد اسلامی

دکتر حسین نمازی

دکتر یداله دادگر

نمازی، حسین، ۱۳۲۳-
ارتباط اقتصاد متعارف با اقتصاد ارتدکس و اقتصاد اخلاق مدار موضوعات انتخابی در
اقتصاد و اقتصاد اسلامی / حسین نمازی، یداله دادگر. - تهران: شرکت سهامی انتشار،
۱۳۸۵.

۳۰۴ ص.: مصور.

ISBN 964-325-181-0

فهرست نویسی براساس اطلاعات فیبا.

کتابنامه: ص. ۲۸۱ - ۲۹۶.

۱. اقتصاد __ روش شناسی. ۲. اقتصاد __ جنبه های مذهبی. ۳. اسلام و اقتصاد.

الف. دادگر، یداله، ۱۳۳۴. - ب. عنوان.

۳۳۰/۱۰۱

۴۲۶۹۰ - ۸۴ م

۴ الف ۸ ن / ۱۳۱ HB

کتابخانه ملی ایران

ارتباط اقتصاد متعارف
با اقتصاد ارتدکس و اقتصاد اخلاق مدار
موضوعات انتخابی در اقتصاد و اقتصاد اسلامی
مؤلفان:

دکتر حسین نمازی

دکتر یداله دادگر

ناشر: شرکت سهامی انتشار

چاپ اول: ۱۳۸۵

چاپخانه نگاران شهر _ ۲۲۰۰ نسخه

شرکت سهامی انتشار

WWW.ENTESHARCO.COM

E-mail: info@entesharco.com

○ دفتر مرکزی: خیابان جمهوری اسلامی، فرسیده به میدان بهارستان، جنب خیابان ملت، شماره ۱۰۲

کدپستی: ۱۱۴۳۹۶۵۱۱۸، تلفن: ۳۳۱۱۴۰۴۴، ۳۳۹۰۴۵۹۲، فاکس: ۳۳۹۴۸۸۶۲

○ فروشگاه: تهران، میدان انقلاب، بازارچه کتاب _ تلفن: ۶۶۴۱۳۶۸۴

۳۵۰۰ تومان

فهرست مطالب

پیشگفتار	۵
فصل اول: مقدمه و کلیاتی از اقتصاد متعارف	۹
۱-۱- سوالات و ملاحظات متدلوژیک	۹
۱-۲- زمینه‌ها و سوابق	۱۳
۱-۳- وجود یا عدم وجود بحران در علم اقتصاد	۱۸
۱-۴- نکات قابل ملاحظه و اشاره به بافت کتاب	۲۲
فصل دوم: قرائت‌های مختلف اقتصاد متعارف	۲۷
۲-۱- طرح موضوع، عناوین و سرفصل‌های بحث	۲۷
۲-۲- تحولات اقتصاد سیاسی از آغاز تا کنون	۳۵
۲-۳- قرائت‌های اقتصاد سیاسی از ماقبل کلاسیک تا سوسیالیسم	۴۲
۲-۴- قرائت‌های جدید و معاصر اقتصاد سیاسی	۵۰
فصل سوم: ساختار و چالش‌های اقتصاد ارتدکس نئوکلاسیک	۵۷
۳-۱- اقتصاد متعارف و اقتصاد نئوکلاسیک	۵۷
۳-۲- ریشه، ساختار و تحولات نئوکلاسیک	۶۸
۳-۳- جمع‌بندی چالش‌ها	۷۸
فصل چهارم: زمینه‌ها و نمادهایی از اقتصاد هنجاری و ارزشی	۹۵
۴-۱- زمینه‌های اولیه و سئوالات اولیه	۹۵
۴-۲- قضاوت‌های ارزشی و تقابل اندیشه‌ها	۱۰۰
۴-۳- خاستگاه و جایگاه تئوری اقتصاد هنجاری	۱۰۴
۴-۴- مصداق‌هایی از اقتصاد هنجاری	۱۱۱
۴-۵- نکات قابل ملاحظه	۱۱۶
فصل پنجم: عرصه‌های ارتباط دین و اقتصاد	۱۲۱
۵-۱- طرح موضوع و چارچوب مفهومی	۱۲۱
۵-۲- زمینه‌ها و پیشینه‌های اقتصاد دینی	۱۲۴
۵-۳- تجزیه و تحلیل اقتصادی از دین	۱۲۴
فصل ششم: ماهیت اقتصاد دینی و اسلامی	۱۳۱
۶-۱- سئوالات و مسائل اولیه	۱۴۱
۶-۲- عرصه‌تصورات مختلف از اقتصاد اسلامی	۱۴۷
۶-۳- اقتصاد اسلامی، مکتب، نظام یا علم	۱۵۱
۶-۴- علمی بودن یا علمی نبودن اقتصاد اسلامی	۱۵۸
۶-۵- ملاحظات پایانی و تأکید بر پیشنهاد معین	۱۶۸

فصل هفتم: مؤلفه‌های اقتصاد سیاسی دینی.....	۱۷۳
۷-۱- مقدمه و ملاحظات روش شناختی.....	۱۷۳
۷-۲- اصول موضوعه و چارچوب مفهومی.....	۱۸۲
۷-۳- ویژگی‌های اساسی و جمع‌بندی پایانی.....	۱۸۴
فصل هشتم: فرایند نظریه‌پردازی در اقتصاد اخلاقی و دینی.....	۱۹۵
۸-۱- مقدمه و چارچوب مفهومی.....	۱۹۵
۸-۲- پیش فرض‌ها و مبانی.....	۲۰۴
۸-۳- تدوین و آزمون نظریه و نتایج قابل ملاحظه.....	۲۱۴
فصل نهم: قابلیت‌ها و چالش‌های اجرایی.....	۲۲۵
۹-۱- مقدمه و طرح بحث.....	۲۳۵
۹-۲- ظرفیت‌ها و زمینه‌های اجرای اقتصاد اخلاقی و دینی.....	۲۲۹
۹-۳- چالش‌ها و موانع اجرایی.....	۲۳۳
۹-۴- ملاحظات پایانی و برنامه پیشنهادی.....	۲۳۷
فصل دهم: وضع موجود، تجارب و دورنماها.....	۲۴۳
۱۰-۱- موقعیت کنونی علم اقتصاد و رسالت یک پژوهشگر.....	۲۴۳
۱۰-۲- درس‌ها و ناسازگاری‌ها.....	۲۵۰
۱۰-۳- طرح الگوهای اصلاحی.....	۲۵۶
۱۰-۴- زمینه‌های تدوین اقتصاد اجتماعی.....	۲۶۲
۱۰-۵- اقتصاد کارآمد و اخلاق محور.....	۲۶۷
مآخذ شناسی.....	۲۷۹
نمایه.....	۲۹۵

پیشگفتار

جهت استفاده مناسب‌تر از محتوای این کتاب، ابتدا هدف اصلی از تدوین آن را ذکر می‌کنیم. سالهاست که بحث بحران در علم اقتصاد (اقتصاد متعارف) مطرح می‌باشد. اما این تنها قرائت ارتدکس نئوکلاسیک از آن است که مسئله آفرین بوده و نباید بحران یاد شده را به دیگر قرائت‌ها (نهاد گرا، کینزی و ...) سرایت داد. با پذیرش این پیش فرض می‌توان به تولید قرائت‌های اجتماعی، اخلاق مدار، دینی و مشابه آن از اقتصاد متعارف نیز اندیشید. تولید قرائت‌های فوق می‌تواند به مثابه کمربند حفاظتی علم اقتصاد عمل کند، زیرا شکنندگی رویکرد ارتدکس را ندارند. تبیین ارتباط اقتصاد متعارف با اقتصاد ارتدکس، اقتصاد اخلاق مدار و امثال آن و رفع سوء تفاهم‌های احتمالی در این ارتباط یک هدف پژوهشی این کتاب می‌باشد. محصول فرعی این پژوهش می‌تواند تدوین نوعی تئوری اصلاحی تحت عنوان اقتصاد اجتماعی و امثال آن باشد که ضمن داشتن عناصر کارآمد علم اقتصاد، امور ارزشی را نیز پوشش می‌دهد.

در حال حاضر پیرامون شعب گوناگون اقتصاد متعارف و تولید رشته‌های تکمیل کننده (اگر نه جایگزین) آن، پژوهش‌های فراوانی انجام شده و رو به گسترش است. اقتصاد متعارف که رشته‌ای تجزیه و تحلیلی و قدرتمند می‌باشد، قرائت‌ها و زیر رشته‌های فراوانی را تولید کرده و پتانسیل تولید زیر رشته‌های دیگری را نیز دارا می‌باشد. به همین خاطر است که نظام‌های گوناگون اقتصادی و شیوه‌های مختلف بررسی علمی از آن استخراج می‌گردد و یا در حال استخراج است. همانطور که نظام اقتصاد سرمایه داری و مکتب نئوکلاسیک خود را وابسته به این رشته علمی می‌دانند، نظام‌های اقتصادی مختلط و جامعه گرا (کینزی، بازار اجتماعی آلمان، گروه‌هایی از نئوسوسیالیسم‌ها) نیز خود را پیرو اقتصاد علمی معرفی می‌کنند. اخیراً ستنزهای اقتصاد

نونهادگرا، اخلاق و اقتصاد، اقتصاد اجتماعی، اقتصاد هنجاری و اقتصاد دینی نیز در این راستا به پیش می‌روند.

به همراه گسترش رشته‌ها، نظام‌ها، زیر رشته‌ها و زیرنظام‌های مختلف اقتصادی، سؤالات (و در مواردی ابهامات) و مسائل جدیدی نیز در حال شکل‌گیری است. عدم شفاف‌سازی در این ارتباط بخشی از مطالعات اقتصادی را غلط انداز (و همراه‌کننده) جلوه می‌دهد. زیرا طیف وسیعی از افراطی‌ترین نگرش‌ها (از ارتدکس‌ترین نئولیبرال‌ها تا رادیکال‌ترین موسیالیست‌ها) در بستر اقتصاد متعارف به زیست علمی و اجرایی خود ادامه می‌دهند. رسالت اصلی این کتاب آن است که ضمن انجام نوعی مطالعه تطبیقی در حوزه اخلاق، دین و اقتصاد، به شیوه تحلیلی، توصیفی و بر مبنای تئوری‌های علمی، به روشن‌گری نسبت به سؤالات (یا ابهامات) یاد شده نیز مبادرت ورزد. این امر می‌تواند از یک سو راه را برای درک بهتر ارتباط قرائت‌های گوناگون علمی از اقتصاد متعارف باز کند و از سوی دیگر زمینه آسان‌تری برای گزینش و انتخاب یک نظام اجتماعی و اقتصادی متعادل برای اداره جوامع مختلف فراهم سازد. آن نظام اقتصادی متعادل است که با دوام است، منافع فرد و جامعه را حفظ می‌کند و به تولید نظریات علمی سازگار مبادرت می‌ورزد (نمازی ۱۳۸۲). توجه به چند نکته را قبل از پرداختن به مطالب اصلی کتاب لازم می‌دانیم.

۱- مناسب است در آغاز به ویژگی‌های عمومی اقتصاد اخلاق مدار اشاره کنیم. در این کتاب منظور ما از اقتصاد اخلاق مدار تولید یک سبتر سازگار از اقتصاد متعارف است که اولاً از عناصر کارآمد علم اقتصاد استفاده ببرد. ثانیاً از دشواریهای اقتصاد ارتدکس بدور باشد و سرانجام ملاحظات اجتماعی، اخلاقی و دینی را نیز پوشش دهد. ضمن قبول نوعی مسامحه اصطلاحاتی چون تئوری اقتصاد اجتماعی، اقتصاد هنجاری، اقتصاد اخلاق مدار و ارزشی را به صورت مترادف به کار می‌بریم.

۲- نویسندگان، این کتاب را با توجه به تجارب متجاوز از دو دهه پژوهش و تدریس در رشته اقتصاد به رشته تحریر در آورده‌اند و کتاب حاضر نوعی جمع‌بندی متناسب با فضای آموزشی رشته اقتصاد در ایران و با عنایت به تحولات وسیع اقتصاد جهانی (به‌خصوص در عصر ارتباطات، فعالیت‌های الکترونیک و سایر پدیده‌های شگرف قرن ۲۱) می‌باشد.

۳- با وجودی که سعی شده مطالب قابل استفاده دانشجویان لیسانس اقتصاد و حتی سایر علاقه مندان عمومی رشته اقتصاد باشد، در عین حال دانشجویان فوق لیسانس و بالاتر می توانند استفاده بیشتری از آن بعمل آورند.

۴- این کتاب می تواند بطور خاص منبع مناسبی برای درس "موضوعات انتخابی در اقتصاد اسلامی" در مقطع فوق لیسانس اقتصاد و همچنین "موضوعات انتخابی در اقتصاد" در مقاطع فوق لیسانس و دکتری محسوب گردد. در صورتی که این کتاب به عنوان متن اصلی برای تدریس در اقتصاد اسلامی گزینش شود، توصیه می شود که بیشتر بر فصل های ۱، ۶، ۷، ۸، ۹ و ۱۰، متمرکز شده و اگر برای موضوعات انتخابی در اقتصاد بکار می رود بر فصل های ۱، ۲، ۳، ۴، ۵ و ۱۰ تکیه بیشتری صورت گیرد.

۵- دانشجویان اقتصاد و سایر دانشجویانی که علاقه مند به مطالعاتی در فلسفه اقتصاد، متدلوژی اقتصاد، نظام های اقتصادی، اقتصاد اخلاقی و هنجاری، اقتصاد دینی و اقتصاد اسلامی هستند، می توانند از این کتاب استفاده نمایند.

۶- علاقه مندانی که تمایل دارند، به ماهیت علم اقتصاد و دسته بندی های اقتصاد متعارف، اقتصاد سیاسی، اقتصاد ارتدکس نئوکلاسیک و امثال آن پی ببرند و پیوند قرائت های مختلف فوق را دقیق تر دریابند، این کتاب را مقدمه مناسبی خواهند یافت.

۷- سیاست گذاران آموزش و پژوهش در رشته اقتصاد و در سطوح آموزش عالی، مؤسسه های پژوهشی، پژوهشگران اقتصادی و پژوهشگران و محققان علوم انسانی و اجتماعی مرتبط با اقتصاد (جامعه شناسی، روان شناسی، حقوق، مدیریت، تاریخ، علوم تربیتی و علوم سیاسی) و بطور خاص دین پژوهان و علاقه مندان به پژوهش های هنجاری نیز بی نیاز از مطالعه این کتاب نمی باشند.

در پایان لازم است که از کلیه کسانی که به هر نحو در استخراج این نوشته سهم داشته اند قدر دانی شود. لذا بدین وسیله از سرکار خانم نادری از مؤسسه کامپیوتری عامری که بخشی از تایپ مقدماتی را انجام داده اند و آقای نوروزی که نظارت فنی را به عهده داشته اند و استاد محجوب که نظارت ویرایشی بر متن به عمل آورده اند صمیمانه تشکر شود. همچنین تلاش بی وقفه کلیه دست اندرکاران انتشارات شرکت سهامی انتشار به ویژه سروران گرامی آقایان محجوب و رضایی که هدایت اصلی انتشار این کتاب به عهده داشته اند، آقای امیر راسخی نژاد و آقای توکلی که اصلاحات را

اعمال نموده‌اند و سرکار خانم مریم کنی که پی‌گیری‌های اداری و اجرایی را به عمل آورده‌اند و دیگر همکاران آنها موجب امتنان فراوان می‌باشد. از پیشنهادات، انتقادات و نظرات اصلاحی اهل فکر بویژه دانشگاهیان ارجمند به گرمی استقبال می‌شود.

حسین نمازی - یداله دادگر

زمستان ۱۳۸۴

www.ketab.ir